వానపాములు

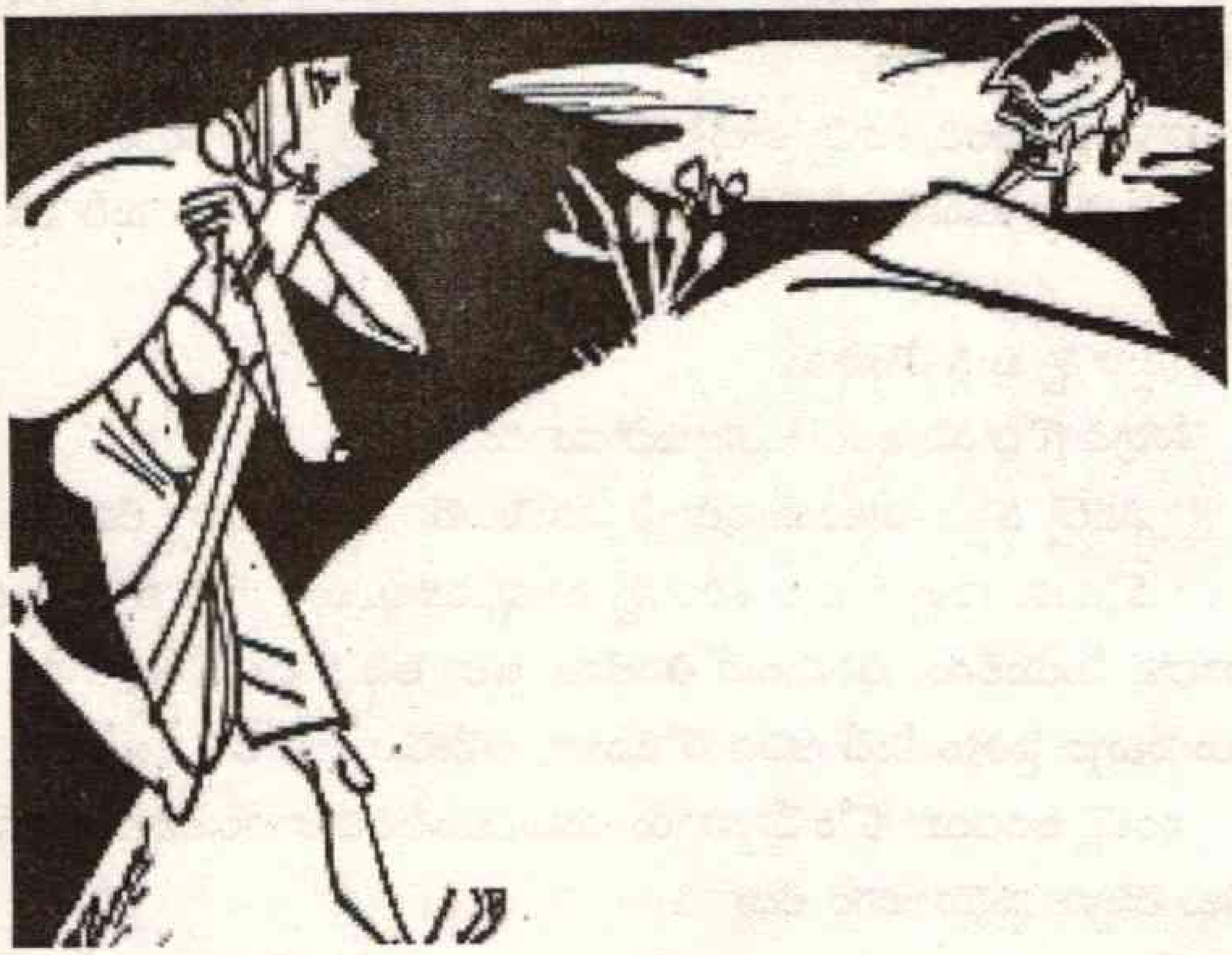

పొయ్యిలోని జీడికర్రలు మిట్టల్లా పొర్లుతున్నాయి. అవి పులపచ్చిగా వుండడంతో ఎత్తురుకోవడం లేదు, పైగా పొగ ఇల్లంతా కమ్ముకుపోతోంది. ఇంటి చూరుకి మసి సున్నమేస్తున్నట్టు - నల్లగా కాటుక పూసినట్లయి వెదురు దుంగలు, అడ్డు పట్టెలు ఆనవాలు దొరకవు. ఇంటి నలుమూలలా అల్లుకున్న సాలెపట్టులు గోడకు అంటుకు పోయి గబ్బిలాల్లా వున్నాయి.

సాయమ్మ పొయ్యిముందర ముఖం పెట్టి గుండెల్లోంచి మరీ ఊపిరి బిగబట్టి లాగి ఊదుతూంది. అలా వూదడం వల్ల పొయ్యి వెలగలేదు గాని గొంతు ఆర్చుకుపోతూ వుంది. వల్లంతా పట్టిన చెమటను నేత చీర పీల్చుకుంటోంది. ఆడ్డాల్లోని బిడ్డ ఏడుపు అందుకుంది. అదేమి పట్టించుకోకుండా మళ్ళీ ప్రయత్నించబోయి పొగ నోటిలోకి, ముక్కులోకి చొరబడి పొలమారుతూనే దగ్గువచ్చింది. బిడ్డకు ఊపిరాడడం లేదోమో గుక్క పెట్టేసింది.

''..వోరే పెంటా.. అన్నావోరి పెంటా... ఎక్కడ దిబ్బయిపోతున్నావురా...'' సాయమ్మ కేకతో బోసిగా ఐదేళ్ల పిల్లాడు పరుగున వచ్చి '' ఏమే'' అన్నాడు. వాడి వండినిండా బురదా, బుగ్గీ అంటుకొని వుంది. ఆట మధ్యలో వచ్చేసాడేమో!

'' ... ఇదరీడ్ని తీసికెళ్ళి ఆడించమీ...'' సాయమ్మ బిడ్డని అందించింది.

''అమ్మా'' ఏదో అనబోయాడు పెంటడు పిల్ల నందుకుంటూ.

''ముందవతలికి ఒట్టికెళ్ళురా గులామా... ఇలాగ సాదిస్తన్నారేమి...'' తల్లి సాయమ్మ మాటతో కిక్కురుమనకుండా పెంటడు తన కడుపుమీద చెల్లిని పెట్టుకొని ఈడ్చుకు పోబోయాడు. ఇంతలో ద్వారంతగిలి దబ్బున పడిపోయాడు వెనక్కి. పెంటడి తలయితే చిదిగి బొడిపి కట్టింది. అయినా కిక్కురు మనలేదు. 'అమ్మికి తగల్లేదు కదా' అనుకున్నాడు. ఆ పిల్ల వాడి మీద పడడంతో దానికి దెబ్బ తగల్లేదు కాని ఏడుపు మరింత ఎక్కువ చేసింది.

అమ్మ వచ్చి తన వీపు ఎక్కడ చీరేస్తోందోనని భయంతో లేచి మళ్ళీ గబగబా చెల్లిని కడుపుమీద పెట్టుకొని లాక్కుపోయాడు. ఆ పిల్ల మాత్రం ఈంద్రబడుతోంది.

''తిన్నిదంతా ఏ ఏట్ల కలిపేస్తన్నాడో... ఈడి బుర్ర పడిపోనూ...'' తనే కన్నా, వయసయినా ఆలోచించకుండా తన సొదతో తిట్టింది సాయమ్మ.

తల్లి మాటలు వినిపించుకోకుండా వీధిలోకి వెళ్ళిపోయాడు పెంటడు.

ఎన్నేళ్ల ఓపికో కాని పొయ్యి ఎత్తిరించే ప్రయత్నమే చేస్తోంది సాయమ్మ. పక్కనే కిరసనూనె బుడ్డీ. దాన్ని అందుకొని పొయ్యిలో కొంత పోసి అగ్గిపుల్ల గీయాలనుకుంది. కాని ప్రాణమొప్పలేదు. '' ఆ సమురుంటె రాత్రల్లా కాకపోయినా... సిన్నపిల్ల తొంగున్న దాక పనికొస్తాది. లేకపోతే నానా అల్లరి సేసీదా...?'' అనుకుంటూ ఆ ప్రయత్నం విరమించుకుంది.

సాయమ్మ పొయ్యిలోని కర్రలు కిందా మీదా వేసి తిరగేస్తూ వూదుతుంటే కర్ర తగిలి బుడ్డీ తిరగబడి కిరసనూనె పొయ్యిలోకి జారుకుంది. '' ఓలమ్మో... తిరగబడిపోనాది బుడ్డీ సమురు...'' నొచ్చుకుంది. ఇంతలో పొయ్యిలోని పొగ రైలు పొగలా గుప్పుమంది. అప్పుడు సాయమ్మ అగ్గిపుల్ల తీసి అంటించింది. పొయ్యి ఎత్తురుకొని ధనధనమని కాలింది. కర్రలు అంటుకున్నాయి. పిడక రెండు ముక్కలు చేసి పొయ్యిలోకి దోపింది. మంట కొంచె నిలిచి కాలుతోంది.

''నాయమ్మ... అలాక్కాలే...' సాయమ్మ స్వగతంగా పైకే అనుకుంది. పొయ్యిమీది పెద్ద గూనలో ధాన్యం వుడుకుతున్న చప్పుడు 'ఝూ'మని వినిపిస్తోంది. గూన మీది సిమెంటు రేకు సరిచేసింది.

సాయమ్మ గుండెలు తడిచిపోతున్నాయి. రవిక లేని కోకలో పాలు ఇంకిపోతున్నాయి. పిల్లది పాలు కుడిచి మధ్యలో పొగతో వూపిరాడక ఏడుపెత్తుకొని తాగలేదు. అందువల్ల పాలు సలుపు పెడుతున్నాయి. తన రెండు అరచేతుల్తో గుండెల్ని రుద్దుకొంది. వీధిలోకి వెళ్ళి పిల్లని తీసుకొని పాలివ్వాలనుకుంది.

అప్పుడే సాయమ్మ మొగుడు ఎరకడు వచ్చాడు. వస్తూనే '' ఎండ పోతంది. బేగిలేయే.. పనితెమిల్సినావా.. పది గంటలు దాకా పొయ్యిమీదే కుండలుంతే పనెప్పుడవుతాది?'' అన్నాడు.

''నాకు నాలుగు చేతుల్లేవు... ఎగిరిపోడాకి రెక్కల్లేవు.. అవునను గాని ఆ

షావుకారిబాబు, ఆ ఏకాశిరైతులాలు ఏటన్నారు...?'' ప్రశ్నించింది సాయమ్మ.

'' ఏటంతారు... ఈ సారికి ఇచ్చినాం గానీ, ఇకన అరువు లివ్వమన్నారు. డబ్బిచ్చే తీసికెళ్లమన్నారు....'' చెప్పాడు ఎరకడు.

'' ఏవి? ఇన్నాల్లూ అల్ల దాన్నేం ఆలకి తీర్సనేదా? తీర్సకపోయినట్టు అవేం మాటలు. ఆల దాన్నేలు తెచ్చి మన గాదిల్లంట పోసుకొని తినీడాకా...? రేపు మిల్లాడించి సపిలీ అయ్యాక ఇచ్చీమేటి? అలాగ అడగ లేక పోనానా...'' సాయమ్మ మాటలో రోషముంది.

''నానామాటే అన్నాన్లేయే... డబ్బులిస్తావున్నోడికి మానీసి నీకు అరువు లివ్వాలేట్రా... ఆ మర్యాదేదో నువ్వే వుంచుకో... నువ్వు దాన్నిం ఒట్టుకెల్లు అన్నారు. నానేటి మాట్లాడుంతానే...'' ఎరకడు విషయం చెప్పేసరికి సాయుమ్మ నోరూ మూతబడిపోయింది.

మూత పెట్టిన మూత రేకు గూన మీద నుండి ఆవిరికి జారిపడింది. '' ఆయ వస్తంది సూడిమీ...'' పేరుకోబోయిన నిశ్శబ్దాన్ని చీల్చాడు ఎరకడు. సాయమ్మ కొంగు నడుముకు చుట్టి గూనకు చెవ్వునించి ''వుడికి పోనాది...'' అంది.

ఇద్దరూ కలసి గూన దించి వుడికిన ధాన్యాన్ని నేలపైకి వంపారు. ఆవిరి ఆకాశంలా లేచి, వాళ్ళుముఖాలమీదకు కొట్టింది. నీటి ఆవిరి వాళ్ళిద్దరి ముఖాలమీద బొట్లుగా తేలింది.

''అన్ని కుండలూ దించీసి నట్టేనా...'' ఎరకడు అడిగితే అయిపోయినట్టు తలాడించింది సాయమ్మ.

''... అయితే మంట పోతంది పొయ్యార్పి...'' మళ్ళీ అన్నాడు ఎరకడు.

''వంటో...? ఈ కుండలు దిగతోటికి ఇయాలయింది.... పిల్లలకి తొరిపినన్నం రాత్రిదుంటె అదే ఒకరవ్వెట్టినాను... మద్దేనంకీ మళ్లా బోజనాలూ...?'' అంటూ సాయమ్మ పొయ్యిమీదికి ఎసరెక్కించి బియ్యం కడిగి పోసింది.

''... ఈ నెల ఆ కొడ్రోడాలికి ఏపగించమని సెప్పినాను.. సోళు నాల్తాములు తీసుకుంతె ఓ రెండోరాలు గండు గడుస్తాది...'' ఆలోచనగా చెప్పింది సాయమ్మ. ఆ ఆలోచనల్లో పడి బిడ్డకు పాలివ్వడమే మర్చిపోయింది. బ్రతుకు భారంలోపడిన ఆమెకిప్పుడు రొమ్ములు సలుపెట్టడం మానేసాయి. గుండె అలజడితో గొలపోడుస్తోంది.

ఎరకడు అదే ఆలోచనలో పడ్డాడు.

ఎర్రటి మంటలకు ఎసరు మరుగుతున్నట్టు వాళ్ళ కష్టాలకి గుండెలు మరిగి మరిగి పోతూనే వున్నాయి.

ఎరకడు ఇద్దడుకున్న నలుగురు కొడుకుల్లో ఒకడు. ఇద్దడు తాను వెళ్ళిపోతూ తన పేరున వదిలిపోయిన రెండున్నర ఎకరాల భూమికి తల్లి జబ్బుతో అర ఎకరా హారతైపోగా మిగిలిన రెండెకరాలకి నాలుగోవంతు అరెకరా వచ్చింది. తన తండ్రి మిగిల్చిన

తాత ముత్తాల ఆస్తి... తర తరాలుగా వస్తున్న ఆస్తి... అరెకరా నిలుపుకోవాలనే ఎరకడూ ప్రయత్నించాడు. కాని అదీ కుదరలేదు. సగం ఆకలయినా తీర్చలేని అరెకరా కోసం ఎద్దులూ పోతులూ... బండీ బక్క... నాగలి నక్కూ- అవి అమర్చుకోవడం ఆకాశమంత ఎత్తయి పోయింది. అందుకోలేక పోయాడు. అలా అని అంబారాని (కౌలు)కి ఇచ్చెయ్యలేకపోయాడు.

అందుకే అరెకరా అమ్మేసి వ్యాపారం చేయాలనుకున్నాడు. అది ఎరకడికి వచ్చిన ఆలోచనా కాదు. మేనమామ తన కూతురుని ఇచ్చాడు కాబట్టి తన బాగు కోసం చెప్పితే అమలు చేశాడు.

ఆ వ్యాపారమే.. ధాన్యం కొని బాగుచేసి, వుడకబెట్టి... ఎండబెట్టి మిల్లాడించి బియ్యం చేసి అమ్మడం..

అదే జీవన భృతయ్యింది.

బియ్యం పొంగు పొయ్యిలో పడిపోయి ఆరిపోవడం 'ఛుయ్...' మన్న చప్పుడుతో ఇద్దరూ ఈ లోకంలోకి వచ్చారు.

సాయమ్మ మళ్ళీ పొయ్యి వెలగబెట్టి అన్నం వండింది. ''కూరేటి లేదు...'' సాయమ్మే అంది.

'' ఇయ్యాలయి పోయింది... ఇంకేమి కూరొండుతావు గాని... వుల్లిపాయో, వడిమో నంజుకుంతె ఈ పూటకు గడిసిపోద్ది...'' ఎరకడి మాటతో పొయ్యి ఆర్పేసింది సాయమ్మ.

పెంటడు ఒక్కడూ ఇంట్లో కొచ్చి ''... అమ్మీ రాడంలే...'' అన్నాడు.

సాయమ్మ లేచి '' ఎక్కడుందిరో!'' అంటూ వీధిలోకి వెళ్ళి మట్టిలో పొర్లుతున్న పిల్లని ఎత్తుకువచ్చింది. పిల్లది తన కళ్ళలోకి చూసేసరికి - కరిగిపోయి ''నాయమ్మే... ఏది ఏది పాలు తాగీ...'' అంటూ రొమ్ముని పసి పెదాలకు అందించి ''బుచ్చిముండది... అల పండుది...'' ముద్దులా డింది.

''అమ్మా... ఆకలే..'' పెంటడి మాట పట్టించు కోలేదు ఎవ్వరూ.

'' ఆకలేస్తందంతే... ఒరయ్యా..'' తండ్రి పంచి పట్టుకు లాగాడు పెంటడు.

''వుండ్రా... వుడూకయుంది...'' అంటూ ఎరకడు అన్నం వార్పు ఎత్తి చల్లార్చుతుంటే... ''వు వూ... వూ...'' అంటూ గాలితో వుమ్మని వదిలి చల్లార్చే ప్రయత్నం చేశాడు పెంటడు.

సాయమ్మ పాలు పెట్టేసాక, రెండు కంచాల్లో అన్నం వడ్డించింది. ఒక కంచం ఎరకడి ముందుకు తోసింది. మరో కంచం పెంటడి ముందు కలిపిమరీ పెట్టింది.

''అయ్యతో తింటానే...'' అన్నాడు పెంటడు.

''... అవతల బోల్డంత పనుంది... నువ్వు రేపియ్యాల దాక తింతే పనులు తొంగుంతాయి... అందుకే నీకా కంచంల ఏసినాను తిను... అల్లర పెట్టకు... వడిము

ఇంద...'' అంటూ సాయమ్మ వడిం అందించింది కొడుక్కి.

పెంటడు వడిం అందుకొని మారు మాటాడకుండా తనకు వేసిన కంచంలోనే తింటూ - సంవత్సరము అయినా నిండని చెల్లికి తినిపిస్తుంటే, బోసి నోరుతో ఆ పిల్ల ఒక్కో మెతుకూ కల్లు మూసుకు చప్పరిస్తోంది. వాడి మట్టి చేతులకున్న మురికి అన్నంలో కలిసి చేతులు తెల్లబడుతున్నాయి. వాడు రెండు చేతులూ పెట్టి అన్నం పిసకడం ప్రారంభించాడు.

ఎరకడు గెంజి ఎత్తిబెట్టుకొని తాగి, చేతులు తడి ఆరక ముందే గంపలోకి ధాన్యం ఎత్తి తీసుకువెళ్లాడు.

ఈ లోగా సాయమ్మ వీధంతా నడుం పడిపోయేలా, చీపురు అరిగి పోయేలా తుడిచింది. తుడిచిన వీధంతా చివరిదాకా ధాన్యం తెచ్చి పోసాడు ఎరకడు.

అప్పుడే వచ్చాడు అసిరిగాడు.

'' ఒరే... అసిరీ నాలుగు తట్టలు తెచ్చిపొయ్యరా... ఎందంట తిరగతన్నావురా...'' కొడుకుని చూడడం తోనే అడిగాడు ఎరకడు.

తండ్రిమాట పట్టించుకోకుండా ''అమ్మా... రాయే తిండెట్టు..'' అన్నాడు అసిరిగాడు.

'' ఇటు పిలిస్తే... అటు పలకతన్నావు.. నీ కేం పోత్రమా... తిరిగేసొచ్చినావు పని సేస్తే తప్పా...'' ఎరకడిమాట అసిరిగాడి చెవులకు అసలెక్కలేదు.

''అమ్మా..'' అసిరిగాడి కేక గర్జనలా వుంది.

సాయమ్మ ఇంట్లోకి వెళ్ళబోయింది. ఎరకడు భార్యను ఆపుచేసి ''... నువ్వుండే, రెండు తట్లు మోస్తేనే తిండెట్టు... నిన్నే..'' అన్న మాటలకు సాయమ్మ వెనక్కి తగ్గింది.

''నా నొడ్డించుకోలేనేటి...'' ఇంట్లోకి చొరబడబోయాడు అసిరిగాడు.

అంతే.. ఎరకడు అసిరిగాడి జుట్టు వంచి దబాదబా వెన్నులో నాలుగు గుద్దులేసాడు. సాయమ్మ వారించబోయింది. ''నువ్వేటి? ఆడు బొత్తిగా పద్దుకుమాలినోడయిపోతుంతే...'' ఎరకడి కోపం ఎరుపెక్కింది.

అసిరిగాడు ఏడుస్తూ కూలబడి పోయాడు.. వాడి వెన్నుమీద అరచేతి వేళ్ళు అచ్చుపడ్డాయి. అసిరిగాడికి పన్నెండూ- పదికి మధ్యలో వయసు వుండొచ్చు.. పనీ పాట ఇష్టం వుండదు... ఆటలాడుకోవడం... 'ధనవంతుల పిల్లల్లా కాలేకపోయానే' అని బాధపడిపోవడం వాడి తీరు.

వీధిలో చప్పుడికి పెంటడే కంచం పట్టుకుని మరీ.. ఎంగిలి దులుపుకోకుండా వచ్చి చూసాడు. విషయము అర్థమైనట్లుంది వాడి బుర్రకి. తన చేతిలోని కంచాన్ని అసిరిగాడి ముందుకు తోసి తాను చిన్న తోపేలాతో ధాన్యం మొయ్యడం ప్రారంభించాడు.

''అన్న... గుంటా.. నోరన్నా కడుక్కోవేటిరా..'' వీధిలో ఓయమ్మ కేక వాడి పనికి ఆటంకం కాలేదు.

పెంటడు రెండు తపాలాలూ పోసాడో లేదో

-మూడోసారి పామంచం దిగుతుండగా, తూలి పడి ఆపుకోలేకపోయాడు. అంతే ... ధాన్యమంతా గుమ్మం నిండా కల్లాపులా పరుచుకున్నాయి.

'' గులాము.. ఒక పనికి రెండు పనులు..''

సాయమ్మ మాట వినిపించడమే చాలు తపేలా అన్నీ వదిలేసి కాలు సత్తువ కొద్దీ పరిగెత్తాడు పెంటడు.

అది చూసిన సాయమ్మకు కోపం పోయి నవ్వొచ్చింది... ''జాకర్తరా పడిపోతావ్..'' హెచ్చరించింది.

వీధిలోని ధాన్యపు చిన్న చిన్న పోగులన్నీ కాలితో నెరిమింది సాయమ్మ, ఎరకడూ సాయపడ్డాడు.

'' ఎండ బాగా ఎక్కతంది... నీవు కంత తినేసి పాఁరాయే...'' ఎరకడు సాయమ్మని కేకేసాడు.

సాయమ్మ పెంటడు పారబోసిన ధాన్యపు గింజలు ఒక్కొక్కటి ఏరి తెచ్చి, చేటలో వేసి ఎరకడికి అందించి ఇంట్లోకి వెళ్ళింది. ఏడుస్తున్న పిల్లని ఊయాట్లో వేసి జోకొట్టి నిదురపుచ్చింది. కంచం ముందు కూర్చొనేసరికి పెద్ద పిల్లలిద్దరూ వస్తే వాళ్ళకు వడ్డించింది. వాళ్ళు తిని వెళ్ళాక కుండలో మిగిలిన గుప్పెడు మెతుకులు వడ్డించుకొని ఆత్రంగా తినబోయి అరుగువేపు చూసింది.

అసిరిగాడు చూస్తున్నాడు...

''రారయ్యా...తినురా..'' అంటూ చెయ్యి పట్టుకు ఇంట్లోకి తీసుకువచ్చి కంచం ముందు పెట్టింది.

''ఏనికా తిరుగులు... మీ అయ్య సెప్పినట్టు ఇంతే కాదా... నేనేమన్నానంతే మారటితల్లి అదర్రా.. అంతారు గానీ...'' సాయమ్మ అనేసి వీధిలోకి వచ్చింది. ఆకలిగా వుంటే వార్చిన గెంజిలో వుప్పు కలుపుకొని కడుపు నింపుకుంది.

కోమిటోల సిగిడీ మీద కూర్చొని ఎరకడు వచ్చీ పోయినోళ్ళతో ఏదో మాట్లాడుతూ కర్ర పట్టుకొని ధాన్యం కాపు కాస్తున్నాడు.

సాయమ్మ మళ్ళీ ధాన్యం నెరుపుతూనే ఓ గింజ చిదిపి నోట్లో వేసుకొని పదును చూసింది.

''ఇంకంత సేపుండాల'' అనుకుంది.

సూర్యుడు గాడేవోళ్ళ (నెయ్యిలు వేసేవారు)

పొయ్యిలాగ సెగలు కుక్కుతుంటే నేలంతా పెనంలా కాలిపోతోంది.

సాయమ్మ కాళ్ళు మాడిపోతున్నాయి. వంగి ధాన్యం నెరుపుతుంటే వీపు కాలిపోతోంది. 'అబ్బా ఏమెండమ్మ' స్వగతంగా అనుకుంది.

ఇంతలో ఓ పిల్లాడు చక్రం తిప్పకుంటూ ధాన్యం లెల్లి తుళ్ళించుకుంటూ

వెళ్ళిపోయే సరికి సాయమ్మకి వల్లు మండింది. పైకే తిట్టింది.

'' ఊరుకోవా... చిన్న పిల్లలు...'' పొరుగింటమ్మ చూస్తూ అంది.

''పిల్లముద్దని బాగ్యం ముద్దా...? ఏటా అగడాలు... నా నడుం ఏరలేక, సెయ్యలేక నారయిపోతుంతే...'' సాయమ్మ మాటలు పూర్తిగాకుండానే అవతలావిడ మూతి మూడు వంకర్లు తిప్పి వెళ్ళిపోయింది.

అప్పుడు ఎదురింటి పోలిగాడు పెద్ద గొంతుతో... ''రోజా ఈదిల దాన్నేలు ఎండేసి ఈది కళ్ళం సేస్తన్నారు... సెస్.. ఈదిలెవుడుండక్కర్లేదా...'' అనుకుంటూ వెళ్లిపోయాడు.

సాయమ్మ గొంతు ఎత్తేదే కాని ఎరకడిని చూసి ఆగిపోయింది.

''దాన్నిం దగ్గరకు కూడెట్టు... మరొక్క పాలుపు తగిలితే సరి, ఈలోగ అడ్డగ పట్టేమీ.,.. రాళుంతయి..'' ఎరకడి మాటతో ధాన్యం దగ్గరచేసి పరిచింది. ఎరకడు చేట, జల్లెడ అందించాడు.

సాయమ్మ ఎండలో కూర్చొని ముసుగు కప్పుకొని, కొంగు దోపుకొని ధాన్యం జల్లించడం మొదలు పెట్టింది.

ఎండకీ, ధాన్యం పాకరకి (దుమ్మూ, ధూళికి) దగ్గుతూనే పని చేస్తోంది సాయమ్మ. చెమట ధారలా ఆమె వంటంట కారుతోంది.

ఎరకడు ఎండకు తట్టుకోలేక అరుగెక్కాడు.

'' ఈ సుబద్ర గుంట ఊరెళ్ళి ఇంకా రాలేదు గావాల... అడ్డడో... తవ్వెడో ఇస్తామని ఆ సూరీడప్పని పిలిచినా బాగున్ను. కాని సాయమ్మ ఒప్పుకుంతాదో.... లేదో... ఇన్నేటూ ఒక్కర్తీ సెయ్యలేదు... సేస్తే ఇవ్వదు... తవ్వడూ... తవ్వడూ లెక్కన మిగలేసినా తూమడూ... దామడూ మనకే దక్కుతాయంతాది కదా...'' తనలో తనే అనుకున్నాడు ఎరకడు.

మళ్ళీ పెంటడు వచ్చి చేటలో ధాన్యం పోసి చెరగటానికి ప్రయత్నిస్తుంటే ధాన్యమన్నీ తుళ్ళిపోతున్నాయి. సచ్చిగా ఉడికిన ధాన్యం ఎరుపు గోధుమ రంగు నుండి ఎండకు ఎండి - బూడిద రంగులోకి మారడం వాడి దృష్టిలో పడింది. నల్లగా మారి చెమట పట్టేస్తూ వున్నాడు పెంటడు.

''నీడ పట్టునుండురా పెంటా, ఎండలొద్దంటే ఇనక కాకిలాగయిపోతన్నావు'' సాయమ్మ మాటకే కాదు, ఎరకడి కేకకూ వాడికి లచ్చిం లేదు.

''కాకిలా...''

''కాకిలాగేటి... మసిబొగ్గులాగయిపోతున్నారు ఇల్లంతా... ఎండ్లోట పని... ప్చ్..'' అనుకుంటూ సాయమ్మ వేపు చూసాడు ఎరకడు .

సాయమ్మ స్థానంలో సత్తెమ్మ కనిపించింది ఎరకడికి.

ఎరకడు కళ్ళు పులుముకున్నాడు.

కళ్ళు కరకరలాడాయి. కన్నీళ్ళు బొట్లు బొట్లుగా రాలాయి. కళ్ళు కరాళ్ మంటుంటే గుండె వెనక దాగిన కఠోర నిజం కళ్ళ ముందు మళ్లీ మెదిలింది.

వ్యాపారం చేయమన్న మేనమామ కూతురే సత్తెమ్మ!

సత్తెమ్మ ఎరకడి మొదటి పెళ్ళాం. సత్తెమ్మ తెల్లగా వజ్రంలా మెరసిపోయేది. అది చూసి ఎరకడు మురిసిపోయాడు.

సత్తెమ్మ ఒక్కర్తీ ఇద్దరు మగోళ్ళ పని చేసేసీది. అలాంటి నక్కు ముక్కులాంటి మనిషి నుజ్జు-నజ్జయి ఏలబడిపోనాదాఖరికి, సత్తెమ్మ మొదట్లో మామూలుగా దగ్గేది. ధాన్యం పనివల్ల గదా.. అనుకున్నారు. ఈపనికి ఆ దగ్గు మరీ ఎక్కువయింది. డాక్టర్ని చూపిస్తే అదేమి.. క్షయరోగమన్నారు. ఇప్పుడు మందులున్నాయి పరవాలేదు-అన్నారు. మందులు రాసిచ్చేరు. టానిక్‌లు రాసిచ్చేరు. రోజూ వాడమని చెప్పారు. 'బతకడమే ఇరుకయిపోయి - కటీమిటీ అవుతుంతే... ఇందలొకటా' అని ఒక నెలకి తెచ్చిన మందులు ఆరు మాసాల దాకా అవలేదు వున్నా యనీది. ఎంతో బలవంతం చేస్తే అపూటకే. ఎన్ని పూటలని ఎరకడు చెపుతాడు? అయినప్పటికీ ఎరకటి మాట కానిచ్చేది కాదు.'ఇంటి కష్టమంతా సగం నాకిందే పెట్టేస్తే మనకి పుట్టిన నలుగురు పిల్లలూ రేపు ఏమవుతారా' నీది. దగ్గు తెరలు తెరలుగా వచ్చి బిల్లలు బిల్లలుగా రక్తం పడినప్పటికీ కూడా ఎవరికీ చెప్పలేదు. అలా అని పని వద్దన్నా మానీది కాదు... దాంతో రోగం ఎక్కువయింది. సత్తెమ్మ దక్కకుండా పోయింది.

'భగవంతుడు తీసుకెళ్ళి పోయాడు' అని ఎరకడు సరిపెట్టుకోలేక పోయాడు. తన దౌర్భాగ్యమయిన జీవితమే ఆమెను చుట్టుకొని కాటేసిందని నమ్మితాడు.

సత్తెమ్మ పోయాక ఆ వ్యాపారం మానేద్దామనుకున్నాడు. అయినోళ్ళు... తెలిసిన వాళ్ళూ అందరూ ఎరకిడికి నచ్చుజెప్పారు. ' ఇల్లు కాలిపోయిందని ఊరే వదిలేస్తామా?' అన్నారు. 'భగవంతుడి రాత' అన్నారు. తలరాతన్నారు. ఏది ఏమన్నా సరే, నలుగురు పిల్లలతో నట్టేట్లో నావలాగ వుండి పోయిన ఎరకడికి తోడు తప్పనిసరిగా వుండాలన్నారు. సాయమ్మ అప్పుడు ఎరకడితో కాపురానికొచ్చింది. సాయమ్మ ఇద్దరు పిల్లలని కనింది. ఒక కొడుకూ, ఒక కూతురు. మొత్తం ఎరకడికి ఆరుగురు సంతానం అయ్యారు. 'పంచ పాండవుల తోడ ఒక్క చెల్లెలు' మురిసిపోతుంది సాయమ్మ. సర్దుకు రాగలిగే సాయమ్మ తోడు దొరికినందుకు ఎరకడూ మనిషి కాగలిగేడు.

తరువాత ఎరకడే పిల్లల ఆపరేషను చేయించుకున్నాడు. కుట్లు ఆరక ముందే కుడితిలో పడ్డ ఎలకలా పనులూ పాటలూ చెయ్యక తప్పిందికాదు.. అందుకే ఎప్పుడూ ఆరోగ్యంగా వుండలేడు. పైగా కుట్లు ఆరక పుండయిపోయింది. సగం వాడిన మందులతో తగ్గిందనుకున్నా 'పులపచ్చిగా వుంద'ని తనలో తానే స్థిమిత పడతాడు.

ఎరకడి పెద్దకొడుక్కి పద్దెనిమిదేళ్ళు రాకుండానే లారీకి క్లీనరయ్యాడు. రెండో కొడుకు అదే లారీ మీద వెళ్ళి రాళ్ళు కొడతాడు. వాడికి పదిహేనేళ్ళు. మూడో వాడు

తండ్రి పనిలోకెళ్ళమన్నాడని చదవించలేదని అలిగి ఇల్లు వదిలి పోయాడు. నాలుగోవాడే అసిరిగాడు. మూడోవాడు దక్కకుండా పోయాడని అసిరిగాడ్ని చదువుకోమంటే రెండు మైళ్ళు నడిచి, ఏరుదాటి పాన్నూరు బడికి వెళ్తాననే వెళ్లేవాడు. ఏకోపాధ్యాయ పాఠశాలది. ఉంటుందనీ, వూడుతుందని వూగిసలాడే బడికి మేష్టారు వస్తే బడి వుండేది. రాకపోతే సెలవు. ఏరు పొంగితే సెలవు. వర్షమొస్తే సెలవు. ఆవూరిపెళ్ళిళ్ళకి, సావులకి, సవర్తలకీ భోజనాలు బడిలోనే కాబట్టి మేళం వాగితే సెలవు. దాంతో తిరగడం తప్పించి అక్షరాలు వొరగేవి కావు. చదువు తప్పి తోటి పిల్లలతో గూడి తరగడం.. కలవారి లాగే తనూ వుండాలనుకోవడం అసిరిగాడికి అలవాటయింది. దాంతో తిరుగుళ్ళు... సినిమాలవీ చూస్తాడు.. ఇంటి పట్టు నుండడు. అసిరిగాడి నుండి ఎరకడి బాధ. 'చదువు గిదివూ మాని ఇంట్లో సాయపడు... పని సేస్కో' తేల్చేసాడు ఎరకడు.

పెంటడు వాడి చెల్లెలూ చిన్నోళ్లింకా.

సాయమ్మ నీళ్ళు తాగుతుంటే ఎరకడు జల్లెడ అందుకున్నాడు. వద్దని వారించిన సాయమ్మ మాట నెగ్గలేదు.

''నువ్ కంతు సేపు కూకో...'' అంటూ ఎరకడే జల్లించాడు.

సాయమ్మ అడ్డగ పట్టింది.

పొద్దుగూకే వేళకి ధాన్యం బాగు చేయడం పూర్తయింది.

ఇద్దరూ కలిసి పెంటడ్ని ఇంటిదగ్గర కాపలాపెట్టి, ఉయ్యాలలోని పిల్లని దించి ఆడించమని ఒప్పజెప్పి, మిల్లుకు ధాన్యం మోయడం మొదలు పెట్టారు. వీధిలో మూటలునెత్తిన ఎత్తడానికి, మిల్లు దగ్గర దించడానికి చాలా కష్టమై పోయింది. ఒక్కరోజైతే ఎవరైనా సాయం చేస్తారు. రోజూ అంటె ఎవరు మాత్రం సాయపడతారు. పోనీ మూట నెమ్మదిగా దించుదామన్నా - మూట జారి గోనె చిరిగిపోతే అయిదు రూపాయల నష్టం... ఇన్ని దిగుళ్ళూ- భయాల్తో ఎరకడు నెత్తిన మూట ఎత్తి ఆమె మరో చెయ్యి సాయంతో భుజంమీద తనోమూట పెట్టుకున్నాడు.

' ఒక్కప్పుడు బస్తాడు ధాన్యమేటి..? బస్తాడు బియ్యమే ఒక్కడూ భుజాన విసురుకొని పోయేవాడు..'' తలపుకు వచ్చిన సాయమ్మ నడుస్తూనే నిట్టూర్చింది. ఇంతలో ఆమె తలమీద సుమ్మగుడ్డ జారిపోయి మెడ నరాలు జివ్వుమన్నాయి. తాడవ మండుతోంది. అయినా ప్రాణం పోరాడుతోంది. మధ్యలో దించితే ఎత్తేవారుండరు. అందుకే మిల్లు వరకూ భారంగా అడుగులేసి మూట పడేసింది. గోని సంచి చిరిగిపోవడంతో ఇందాకటి కంటె బాధ ఎక్కువయింది. శరీరంలో బాధకంటె మనసులో బాధ తట్టుకోలేనిది.

''వీధిలో దీపాలు వెలిగాయిరా ఎరకా, నువ్వింకా మోస్తనే వుంటె మిల్లు మూసేసి పోతాను మీ..'' మిల్లు యజమాని తవిట్నాయుడు అన్నాడు దర్పంగా.

''... అదేటి బాబూ.. ఒక్క గడియాగితే, రెండుదపాలు మీమిద్దరం తిరిగితే

సరి... ఓపిక పట్టండి...'' ఉత్తి పుణ్యానికి ఆడినట్టు ఎరకడు బ్రతిమాలేడు.

'' ఎరకా, బండి పోతులు కొనరాదట్రా... మోత తప్పుద్ది..'' నాయుడి మాట.

'' ఏళాకోళాలేనికి నాయుడు బావూ... మామే పశువులమయితే... మాకింద మళ్ళీ పశువులా...'' సాయమ్మ బాధగా అంది.

తవిట్నాయుడికి అందులో ఏ హాస్యం గోచరించిందో కాని పడి పడి నవ్వాడు.

ఇద్దరూ తలలు దించుకు నిలబడ్డారు.

''...నాకు బాధలేదు... పనోడూ, మిల్లు డ్రైవరూ ఎళ్లిపోతారు...'' మళ్ళీ అన్నాడు తవిట్నాయుడు.

''తూవడో.. దావడో ఆడినప్పుడల్లా ఇచ్చుకుంతన్నాం.. మళ్ళా పండగంతే, పబ్బమంతే కట్నాలు ఇచ్చుకుంటున్నాం రైతుల్నాగ... దయతలపాలగాని.. బులిపింపు ఏనికి?... నాకో పైసా మిగుల్తాది... పిల్లలతో గెంజి తాగుదామని ఈ ప్రుగ్రాకులల్లా పడతన్నాను గాని మరి ఏనికి?... మీకు తెలన్ది కాదు..'' ఎరకడు ఆర్తిగా అన్నాడు.

'' ఎళ్ళండి... ఎళ్ళి బేగి రండి.... కరెంటు పోగలదు...'' నాయుడి మాటతో ఇద్దరూ మళ్ళీ పరుగు తీసారు.

సాయమ్మతో పాటు ఎరకడికీ అలికిగానే వుంది. ఆకలిగానే వుంది, అలవాటుపడ్డ ప్రాణాలయినా 'జాపోసి' పోతున్నాయి.

''నాయుడు గుళాము మాటల్లెట్టేసి లేటు సేసినాడు. మరీ సీకటి బడిపోయింది. ఇంటికాడ సిన్న పిల్లలిద్దరూ... ఏటో...'' బితుకుగా అంది సాయమ్మ.

''... కోడి పిల్లలు మూసినారో లేదో..?'' ఎరకడు అనుమానంగా అన్నాడు.

'' ఎవలు మూస్తారు...?'' ప్రశ్నించింది, సాయమ్మ.

మాటలాడుకోవడం వల్ల పరుగు నెమ్మదించిందని తలుచుకొని మాట్లాడాలని వున్నాసరే పెదాలకు సంకెళ్లు వేసుకున్నారు.

కాని గుండెలో గూడు కట్టుకుంటున్న భయం ఆ సంకెళ్ళని తెంచేసింది. ''మిల్లు కాడ కాపలా ఎవలూ లేరు... మనుసులూ పోనీ ఎవులూ లేరు..'' సాయమ్మ మాటనే ఎరకడి కళ్ళూ తెలుపుతున్నాయి. మిల్లోళ్లు ఎక్కడే ధాన్యం తీసేస్తారోనని ఇద్దరి భయమూను. ఒకసారిలాగే పది తూములు పదిపుట్లుకి బొక్కొచ్చాయి. అడిగితే ''కొలవడమే బొక్కయుండాల, మీరు కొన్నప్పుడు... అనుమానమెవల మీద..'' మిల్లు యజమాని మాటతో నోళ్ళు మూసుకొన్నారు.

ఇద్దరూ ఇల్లు చేరుకున్నారు.

పెంటడు కోళ్ళు పట్టబోయి పడిపోయాడట... వాడి ముడుకులూ... ముక్కు అన్ని చెక్కుకుపోయాయి. బాధతో ఏడుపు బిగబట్టి పిల్లను ఆడిస్తూ అమ్మా నాన్నలను చూడడంతోనే ఏడ్చేసాడు.

సాయమ్మ కొడుకుని ఓదార్చింది. పిల్ల పాల కోసం అడ్డాల్లోకొచ్చి తడుముతుంటే

రావిమ్మవ్వబోయి, నాయుడి మాట గుర్తొచ్చి - ఎరకడి కేకకు లేచి- పిల్ల ఏడుపు వినిపించుకోకుండా- గబ గబా నెత్తిన బస్తా ఎత్తుకు బయలు దేరింది.

ఇంట్లో దీపం లేక వల్లకాడులా చీకటిగా వుంటే- పెంటడికి ఇంట్లోకి వెళ్ళడానికి భయమేసింది. చెల్లిని తీసుకొని వీధిలాంతర్ల దగ్గరే ఆడుతూ కూర్చున్నాడు.

ఆలోచనలతో వున్న సాయమ్మ' ఎరకడు కరెంటుపోవడంతో కాళ్ళు ఒక్క క్షణం ఆగిపోయాయి. అంతలోనే తేరుకొని చీకట్లోనే అడుగులు వేస్తున్నారు.

''అమ్మా...'' అరుస్తూ సాయమ్మ మూట ఎత్తేసింది. కాలికి ఏదో గుచ్చుకొని చురుక్కుమనడంతో వొంగొని కాలిని తడుముకుంది. అంతలోనే కూర్చుండి పోయి కాలిని తడుముకుంది. మేకు దిగబడినట్లుంది.

'' ఓరయ్య...'' బాధను బిగబట్టుకొని సాయమ్మ పిలవబోయింది.

కాని ఎరకడు పెళ్ళాన్ని గమనించకుండా మిల్లు చేరుకొని మూటపడేసి వెనుదిరిగి చూసాడు. 'మెల్లగ వస్తంది గావాల...' అనుకుంటూ అక్కడ కూర్చుండిపోయి తువ్వాలుతో ముఖం తుడుచుకున్నాడు. గొంతు పిడచగట్టుకు పోయింది. తాగడానికి నీళ్ళు - అడగాలనుకున్నాడు నాయుడిని. కాని నాయుడి భార్య గుర్తొచ్చి ఆగిపోయాడు. అవిడయితే.. '' ఇయ్యాలప్పుడు ఇవ్వకూడద''ంటుంది. 'లక్షివారం' అంటుంది. ''గలాసలు, చెంబులు మీరెత్తిపెట్టుకొని దాగినా.. అవన్నీ ఇప్పుడు ఎవుడు తోమగలరు... నాకు శక్తీ లేదు...'' అంటుంది.

అందుకే నీళ్లడగడం వృధా అనుకున్నాడు.

దానికి తోడు కరెంటూ లేదు.

'' ఏటిదింకా రాలేదు...? సాయమ్మా...'' అనుకుంటూ మళ్ళీ మిల్లులోంచి వెనక్కి వచ్చాడు. దారిలో సాయమ్మ అవుపించింది. సాయమ్మను ఆ పరిస్థితుల్లో చూడడంతోనే ఎరకడు బెంబేలెత్తిపోయాడు.

'' ఏటయిందే...'' అంటూనే కాలివంక చూసాడు. దబ్బలం లాంటి మేకు పాదంలెల్లి దొరపడి పైకే వచ్చేసి వుంది. చీకట్లో తడుముతూ తెలుసుకున్నాడు. చేతులకు తడిగా తగిలింది. రక్తం...

అగ్గిపుల్ల వెలుగులో చూసాడు. అంతలోనే అగ్గిపుల్ల ఆరిపోయింది.

చీకటి మళ్ళీ గూడుకట్టుకుంటోంది.

అప్పుడే కరెంటు రావడంతో... అవతలి వీధి చివరి దీపం వెలుగు - నీళ్లుండే దారిపై సన్నగా పడుతోంది.

ఇంతలో అటుగా పోతున్న బారికప్పడు ఎరకడ్ని, సాయమ్మను చూస్తూ దగ్గరకొచ్చాడు. '' ఏటి సేత్తామురా బారికి...'' ఎరకడు అడిగేడు.

'' ఆస్పిట్లికి ఎల్తే వందలుండాల... అయినా ఇయ్యాలపుడెల్లినా పొరుగూర్లో డాకటేరు వుంతాడేటి. మూసేసి అయినూరెల్లిపోడూ...''.

''అయితేటంతావురా..'' మళ్ళీ అడిగాడు ఎరకడు. ఎరకడికి కాళ్ళూ చేతులు ఆడడం లేదు. బిక్కు బిక్కుగా చూసాడు. ''పరవాలేదు..'' అంటూ అప్పుడు ఎరకడు వీపుమీది తువ్వాలు చించి పక్కన పెట్టాడు. తర్వాత 'కళ్ళు మూసుకోయమ్మ...' అంటూ మేకు చివరను తన చేతితో పట్టుకొని, ' ఎరకా కాలు కదల్నివ్వకూ ..'' అంటూ చటుక్కున లాగేసాడు.

''అమ్మా... అ..'' అరుపుతో ఏడుపందుకుంది. సాయమ్మ. రక్తం చిత్తున, తుళ్ళుతుంటే సుమ్మగుడ్డ తీసి దానికి నిప్పంటించి... కాలుతున్న గుడ్డ పొగ ముద్దని గాయం మీద అంటించేడు అప్పుడు. అలా అంటిస్తున్న ప్రతిసారి ... ''అమ్మా... బాబో...'' అంటూనే వుంది సాయమ్మ. రక్తం చిమ్మటం - పొగ పట్టడం వల్ల కాస్తంత తగ్గింది. దానిమీద చించిన తువ్వాలు గుడ్డ కట్టాడు. ''రేపు ఆకొక రవ్వ తెచ్చిస్తాను కట్టండి... పెయ్యి కనపడ్డం లేదు ఎతకతన్నాను. మరి వస్తాను. బయం లేదమ్మి...'' అంటూ వెళ్ళిపోయాడు బారికప్పిగాడు.

''నీవింటికెళ్ళు... నేనే ఏదో పని సూసుకొని వస్తాను..'' బలవంతం మీద ఎరకడు పెళ్లాన్ని ఇంటికి పంపించేశాడు. అక్కడ నుండి గబగబా మిల్లుకి పరిగెత్తాడు.. ఎరకడిని చూడ్డంతోనే ''...కరెంటు పోయినా, వచ్చిన తర్వాతయినా వెంటనే నీవొస్తే మిల్లాడిద్దామనుకున్నాను. నువ్వేమో రాలే... రేపు పెందలే రా, అందరికన్నా ముందు నీవే ఆడేస్తాం ఎళ్లు...'' అంటూ బయటకు నడుస్తున్న నాయుడు వెంట నడిచాడు ఎరకడు. చెప్పాలనుకున్నది వెంటనే చెప్పలేకపోయాడు. చెప్పేసరికి మిల్లుకి తాళం పడింది. అప్పటికే మిల్లు పనోళ్ళూ వెళ్ళిపోయారు. ఎరకడు అసహనంగా నిస్తేజంగా ఇంటివేపు నడిచాడు.

ఇంటికి రావడంతోనే పెళ్ళాం ఏటయ్యిందని అడిగింది. ''రేపు పెందేళే ఆడుతారట...'' అంటూ విషయం చెప్పాడు.

ఎరకమ్మ దీపం ముట్టించి పెట్టింది. చంటిపాప ఏడుస్తోంది. పెంటడికి ఏమయిందో మట్టినేల మీదే గోనయినా వేసుకోకుండా పడుకుండి పోయాడు.

పొయ్యి ముట్టించడంలో, వంటలో సాయమ్మకు సాయపడ్డాడు ఎరకడు. వంటయ్యేసరికి చాలా వేళయింది. అప్పటికే పొద్దంతా చేసిన పనికి వళ్ళు సురుసుర లాడుతుంటే చల్లని నీళ్ళే స్నానాలు చేశారు. ఎంత జాగ్రత్తగా పోసుకున్నా సాయమ్మ కాలు తడిచిపోయింది. ఎరకడు చెప్పిన జాగ్రత్తలు ఎగిరిపోయాయి.

తరువాత అందరు పిల్లలూ వచ్చాక, పెంటడ్ని లేపింది. అందరికీ వడ్డించితే తినేసి అరుగుమీద పడుకోడానికి వెళ్లారు. పెంటడు మాత్రం తినలేదు. తినిపించమన్న వాడి పేచీ నెరవేర్చక తప్పింది కాదు.

అందరి భోజనాలయిపోయినా అసిరిగాడు రాలేదు. సాయమ్మ ఎదురు చూసింది. ఎరకడి కేకతో అందరితో పాటు తనూ పడుకుంది.

సాయమ్మ అంత అలసిన శరీరంతోనూ నిద్రలోకి జోగిపోకుండా ' ఈ కాల్నుండి రేపట్నుండి పనులెలాగవుతాయో...? మిల్లాడించి తీసుకు వచ్చాక తవుడు సెరగాల, నూకలు తియ్యాల. సిట్రు తవుడు, మెత్తని తవుడూ చెరిగాకనే అమ్మాల... మిల్లోడికి మాత్రం అమ్మకూడదు. వాడు గోనికి అంకేంమడతేస్తాడు...' ఎన్నెన్నో ఆలోచిస్తూంది.

ఎరకడు కూడా అదే పరిస్థితిలో వున్నాడు "...రేపు ఏగరం లెగిసి మిల్లుకు ఎల్లాల... ఈలుంతె మిల్లు పనోల్ని, డ్రైవర్ని లేపుకు రావాల.. లేదంతే మిగతా జనం " ఎక్కువ కదా, ఆకర్న ఆడుదురు ముందల మావాడే అంతే.. మావాడే... అని గోలసేత్తారు. నాయుడికి కోపం వత్తాది. రేపు రమ్మంటాడు.. అమ్మో..." ఎరకడికి భయమేసింది.

"ధాన్యం తీసీరు కదా..." ఇద్దరి వెన్నులోనూ భయం. ఆవలించుకొస్తున్న ఆలోచనల్ని కౌగిలించుకు పడుకున్నారేతప్ప... ఒకర్నొకరు కౌగిలించుకోలేదు. ముద్దులు పెట్టుకోలేదు... ఊసులాడుకోలేదు... బాసలు చేసుకోలేదు.. మొగుడూ పెళ్లాలమన్న గుర్తూ రాలేదు.

సూరీడుకి తెలివే వచ్చిందో... పాప పుణ్యాలకు సాక్షితానే - అని గుర్తే వచ్చిందో తూరుపు కొండల మాటున తొంగి చూడక ముందే- ఎరకడు తెలతెల వారక ముందే మిల్లుకి, అక్కడ నుండి మిల్లు పనోళ్లు, డ్రైవరింటికి వెళ్ళి లేపాడు.

"మిల్లు గల ఓనరు కంతే.. నీవే నాయుడివై పోతున్నావే.. మా పీక మీదికి పదొస్తాను...నీవు తొంగోవు... ఎవల్నీ తొంగోనివ్వవు.." విసుకున్నాడు మిల్లు డ్రైవరు.

ఎరకడు బ్రతిమలాడుకున్నాడు.

అప్పటికి తెల్లవారడంతో డ్రైవరు లేచి ఎరకడి వెంట నడిచి నాయుడు గారింటికి వెళ్ళి తాళాలు తీసుకొని మిల్లుకు చేరుకున్నారు. " ఇంత పెందళే ఇన్నోటు ఆడాలంతే... సెకసెక పని సెయ్యాలంతే టియ్య తెప్పించు" డ్రైవర్ మాటతో ఎరకడే వెళ్ళి టీ తెచ్చిమరీ ఇచ్చాడు. తను తాగాలనుకున్నా తాగలేదు. మిల్లాడించడానికి డబ్బులు చూసుకొన్నాడు. లెక్క పెట్టుకొని ఏదో అంచనాలు వేసుకున్నాడు. ఇంతలో పని గుంటలతో పాటు నాయుడూ వచ్చాడు.

మిల్లుకి మొక్కినాక తిరగడం ప్రారంభించింది. ధాన్యం లెక్కలు గట్టి గల్లాలో వంపుతుంటే డబ్బాకో 'రాయి' వేసి రాళ్ళని లెక్కపెట్టి - లెక్కలు గట్టి 'యాభై నాల్రూపాయలు...' అన్నాడు నాయుడు..

"అదేటి బావూ.. అంతెక్కువ...?" నోరు వెళ్ళబెట్టాడు ఎరకడు.

"ఏటంతే.. నేనేటి సేప్పేదిరా... రేట్లు పెరిగినాయి. దాన్నం, బియ్యం రేటు పెరగడం వగ్గీ, కరెంటు సేర్జీలు పెరిగినాయి... కరింటు బిల్లు కడతోటికి కళ్ళుతిరగతన్నాయి. ఇంతదీనిమీద నాకు... డీజలు... వుడ్డి ఆయిలూ అన్నీ పెరిగినాయి... ఎవులికయినా అడుగు.. లోకం తోటి గాని నీవొక్కడి తోటి కాదురా..." సుదీర్ఘంగా చెప్పాడు నాయుడు.

ఎరకడు కిక్కురుమనలేక పోయాడు. తన దగ్గరున్న ముప్పయి రూపాయలు నాయుడి చేతిలో పెట్టి, మిగిలిన ఇరవై నాలుక్కీ తవుడు తీసుకోమన్నాడు.

''తవుడు డబ్బా నాలుగు రూపాయలు... నాకారు డబ్బాల తవుడొస్తాదిరొరే..'' అన్న నాయుడి మాట విని తుళుక్కు పడ్డాడు ఎరకడు.

''అదేటి బావూ... అన్నీ పెరిగి, తవుడు రేట్లు పెరక్కపోవడం నేయమేనా...'' ఎరకడు అడిగాడు.

''వొరొరే.. పిచ్చి మొద్దూ.. తవుడు నువ్వూ.. నేను తినముర్రా, పశువులు తింతాయి అందుకే ఆటి రేటు పెరగలేదు..'' నవ్వుతూ అన్నాడు నాయుడు.

'మరి కరెంటు తిని, డీజిలూ... ఆయులూ తాగుతావేంటి? మరవెలాగేటి పెరిగాయి?'' అని ఎరకడు అడగబోయి ఆగిపోయాడు. అడిగితే మళ్ళి తనెక్కడ తెలివితక్కువ్వాడి కింద జమ కడతాడోనని వూరికుండి పోయాడు.

అప్పుడే సాయమ్మ కుంటు కుంటూ వచ్చింది.

''నీవేనికే వచ్చేనావు..'' ఎరకడు అడిగాడు.

''బియ్యం గట్రా మోసినప్పుడు కాపలా వుండక పోతే... బుర్రలు పడిపోను నలుగురూ నాలుగు పిడికిళ్లు తీస్తే సేన..'' ఆ ఆలోచనా భయాన్ని వెళ్ళగక్కడానికి నాయుడు ముందుండడంతో ఎరకడికి సమాధాన మీయలేకపోయింది సాయమ్మ.

ఎరకడు పెళ్ళాన్ని ఏదో అనబోయి దృష్టి మిల్లు మిషనువేపు పడి ఏమీ అనలేదు. మిల్లు 'ఝూ...ఘీ'' కలయికతో శబ్దం చేస్తోంది. మధ్యలో బెల్టు చక్రం నుండి జారిపోయి మిల్లు ఆగిపోయింది. ఆగిపోవడంతో ధాన్యం ఎక్కడ ఆగిపోతాయోనని సాయమ్మ కలవరపడింది.

స్విచ్ ఆపి, బెల్టు మళ్లీ ఎక్కించి - చక్రం తిప్పి

-స్విచ్ వేయడంతో బెల్టు కనిపించకుండా తిరిగింది. ధాన్యం బియ్యం కలిసి పడుతుంటే చేటలో తీసి మళ్ళీ గల్లాలో పోసాడు డ్రైవరు. దాని మధ్యలో వున్న బల్లల్ని సుత్తితో కొట్టాడు. శబ్దం మారింది. బియ్యమిప్పుడు పలుచగా కాకుండా మామూలుగా పడుతున్నాయి.

ఎరకడు చీపురు పట్టుకొని మిషను చుట్టూ పడిన గింజల్ని ఊడ్చాడు. దూరంగా తుళ్ళిన గింజల్ని సాయమ్మ ఒక్కొక్కటి ఏరింది. అంతలోనే తవుడు చిట్టుగదికి వెళ్ళి చూసొచ్చారు. మెత్తటి తవుడు వేరేగా పడుతుంటే గోనెతో పట్టారు. కాని మిల్లుకి బోలెడన్ని బొక్కలున్నాయి. తవుడు వెళ్లే గొట్టానికి కన్నం వుండడం కాక, ఇంకో గదికి వెళ్లకుండా చెక్కబల్ల అడ్డుపెట్టడంతో ఆ ఖాళీల గుండా బోలెడంత తవుడు వస్తూ పోగవుతోంది. పైగా చిట్టుగది కిటికీల నుండి తవుడు వచ్చి నేల మీద ఇసుక పొరలా పేరుకు పోయింది. దాన్ని నాయుడు ముట్టనివ్వడు. సాయమ్మకి ప్రాణమొప్పక ఆ తవుడ్ని తీయబోయింది.

''నీకేటి కొత్తే.. ఈరోజా...? పాలపెయ్యి తింతాది... వున్నలేయే.. మరీ ఏనికా

పీసుతనం?'' నాయుడు ఎగిరి పడ్డాడు.

ఎరకడికీ అడగాలనే వుంది. కాని అడిగితే అసలుకే ఎసరెట్టేస్తాడని బియ్యమే తీసేస్తాడని భయం వేసి తన పీక తనే నొక్కుకున్నాడు.

బియ్యం కూడా మిషను వెనకాల పడుతున్నాయి. అవి తిరిగి రావు. 'పైగా లోపల అరుందట. దానిలో బియ్యం తెలీకుండా ఇడికుంటాడట' అందరనుకున్న మాటే సాయమ్మ మెదడూ తొలిచేయడంతో తట్టుకో లేక పోయింది. అంతే అడిగేసింది. ''... అన్నాయం... సేనా అన్నేయం.. ఎవుడికి తెలదని.. మిల్లుకున్న బొక్కలు.. '' సాయమ్మ సాగదీసింది.

''లోకంలోట నువ్వే మిల్లాడిస్తాన్నావేటి..? ఎందుకు మీకిష్టం లేపోతే మిల్లాపేస్తాను.. ఎళ్ళి ఏపక్కూర్ల ఆడించుకుంతారో ఆడించుకోండి. మరి నాదగ్గిరేల..?'' తీసుకుపొమ్మన్నా తీసుకుపోలేరని నాయుడు ధైర్యంతో అన్నాడు.

''వున్నార్లే ఆడించడంకి అగ్గి దిగుతుంతే, ఇంక పక్కూరా'' అని మనసులోనే అనుకొని ''ఆడోలు.. ఆడోలు నోటికి అడ్డేటి..? అవేవి పట్టించుకోకండి..'' సర్దాడు భార్యవేపు కోపంగా చూస్తూ.

నాయుడి ముఖం రుసురుసలాడుతూనే వుంది.

మిల్లు పనోళ్ళు తమ డొక్కులు, డ్రైవరి డొక్కు, మరో పెద్ద డొక్కు తెచ్చి ఎరకడి ముందు పెట్టారు. సాయమ్మ అరచేతులతో వేయబోయింది. డ్రైవరు అడ్డుకొని చేతికి పావుడొక్కిచ్చి ''మూడు కొలిసి అందల, రెండిందల ఒక్కొక్కటేసేసి, ఆ సివర్న నాదాంట్లో రెండు డొక్కులు పడియ్యి...'' అన్నాడు.

''కూలివ్వడం లేదా..' అని స్వగతంగా పైకే అనుకున్న సాయమ్మ నాయుడు చెప్పిన ప్రకారం వేయక తప్పింది కాదు. 'మిల్లెజమానింకా డొక్కొకటి ముస్తోడులాగ ముందరెట్టేస్తే..' తనలో తనే అనుకుంది. పంపకాలయినాక రావలసిన ఇరవై నాలుగు రూపాయలకి తవుడు కొలిసేయండి...'' నాయుడు కేకేసాడు.

ఎరకడు తవుడు కొలుస్తుంటే... ''అందల నూక లుంతాయి. ఇంటికి అట్టికెల్లి సెరిగినాక ఇద్దంలే... తూమడో.. అరడ్లో నూకలొస్తాయి.... జావేసేసు కున్నా అవులాది. రెండు పూటలు తాగొచ్చును...'' అడ్డుపడుతూ అంది సాయమ్మ.

ఎరకడు మరేమి మాట్లాడలేదు.

' ఇంటికెల్లి సెరిగి మెత్తనిదీ...' సిట్రుదీ కలిపే పంపిస్తాంలే..' నాయుడితో అంది సాయమ్మ, 'అలాగేనమ్మ... నీమాటే కదా..'' గొణుక్కుంటూ వెళ్ళిపోయాడు నాయుడు.

సాయమ్మ కాపలా వుంటే బియ్యం, తవుడు మూటలన్నీ సాయంత్రం దాకా మోసాడు ఎరకడు. మధ్యలో అరగంట ఆగిగెంజి మెతుకులు తాగి, భార్యకూ కేరీజుతో కొంత తిండి పట్టుకొస్తే మిల్లులోనే తింది సాయమ్మ. సాయంత్రానికి సరంజామా అంతా

ఇంటికి చేరినా నడుము నారయిపోయింది. ఆపరేషన్ కుట్టు దగ్గర దురదెక్కువయి పోయి పడిన దుమ్మూధూళికి అది రేగుతోంది. సాయమ్మయితే అలబొద్దన్నం తిని, పెంటడు అంబలి కావాలని ఏడిస్తే పారుగోళ్ళ కడిగి అంబలిచ్చి తను తవుడు చెరగడంలో పడింది. నూకలు అరడ్లకు పైనే బయటపడడంతో బాధని మర్చిపోయింది. కాని కాలిగాయానికున్న కట్టు జారిపోయి తవుడు కూరుకుపోయివున్నా పట్టించుకోలేదు.

ఎరకడు తవుడు మిల్లుకిచ్చి, మిగతాది ఏకాశి రైతుగోరికి ఇచ్చేసి వచ్చాడు.

దీపాలు ముట్టించే వేళ దాటేసరికి వంటా, స్నానం సాయమ్మ ముగించింది. ఎరకడు నీళ్ళు పోసుకొని వచ్చాడు. బియ్యం బస్తాలమీద పెంటడు పొర్లుతూనే వున్నాడు.

పనయ్యి ఇలా కూర్చుందామనుకుంటుండగా పోలయ్య అసిరిగాడ్ని ఈడ్చుకుంటూ తగువుకి వచ్చాడు.

''మాయమ్మ తాన్నం సేస్తూ కోకమార్చుకోడాకి గైనం నుయ్యి గట్టుమీద పెడితే పట్టుకుపోయాడు. అందలున్ని డబ్బులు పాతికా కర్చుసేస్సినాడు. పొరుగూరు సిలిమీసూస్సి, పులావులు మేస్తుంతే నాకు దొరికినాడు. కావలంతే సాచ్చీకం మనూరి గుంటల్ని అడగండి... పిల్లల్ని కాస్తే సరిపోదు... పెంచాల.. ఊరిమీద వదిలీకూడదు.. ఆడు దొంగపన్లు ఇప్పుడికి రెండు దపాలు సేసినాడు.. ఏటంతారు... మీరు సూత్తారా.. నన్ను సూడమంతారా...?'' పోలయ్య అంటూనే అసిరిగాడ్ని ముందుకు తోసాడు.

అసలే చికాకుగా వున్న ఎరకడికి పెనం మీద నీటి చుక్కేస్తే పేలిపోయినట్టు పిచ్చెక్కువయిపోయింది. కోపంతో వూగిపోతూ అసిరిగాడ్ని అందిన చోటల్లా తన్ని తన్ని కుళ్ళబొడిచేసాడు. అసిరిగాడు ఏడుస్తూ.. కాళ్లా వేళ్లా బడ్డా ఫలితం లేకపోయింది. ఎరకడిని ఎందరడ్డుకున్నా ఆగలేదు. ఆకోపంలో అడ్డుకున్న సాయమ్మ చెంపకూడా పగిలిపోయింది. పెంటడు ఏడుపందుకున్నాడు.

మూగిపోయిన జనాన్ని కేకలేస్తూ ఎవరో పంపించేశారు.

'ఆకలితో వుంటే తెలిసొస్తాదిరా...' అంటూ కొడుకుని కొట్టుగదిలో పడేసి, ''తీస్తే తన మీద ఒట్టే 'నని మరీ కంగించాడు. తరువాత్తేరుకొని 'పోలయ్యా...నీకి వ్వాల్సినపాతికా రేపో ఎల్లుండో సేసి ఇస్తాను....'' అభ్యర్ధనగా ఎరకడు పలకడంతో పోలయ్య వెళ్ళిపోయాడు.

ఆ రోజు రాత్రి ఎవరికీ అన్నాలు సయించలేదు. అసిరిగాడికి అన్నమూ అందలేదు.

తెల్లవారింది.

ఎరకడు బియ్యం కొలిచాడు. లెక్కలు గట్టాడు. ''పుట్టేడు దాన్నంకి వుప్పుడు బియ్యమయ్యుండీ పందుం పడలేదు.. ఎనిమిది కుంచాల రొండడ్లు..'' సాలోచనగా అన్నాడు.

''పిట్టలూ... పశువులూ... మిల్లు పిశాచాలు తింతే ఇంకెక్కడ పుట్టుకొస్తాయి..'' సమాధాన మిచ్చింది సాయమ్మ.

పది పుట్ల ధాన్యం దగ్గర సచ్చీసెడీ నందుకు 'నూటా యాభై' రూపాయలు దాక మిగులు లెక్కకందింది. ఇంకా పొయ్యిలోని కఱ్ఱలూ... కంపా... లెక్క వేయలేదు. అంతలోని గుర్తొచ్చి చూసుకొంటే పాతిక తగ్గి నూట పాతిక అయింది.

కష్టం... వల్లూ ఇల్లూ గుల్లయిపోవడానికి విలువ వేసుకోలేదు.

''అసిరీ..'' అంటూ తలుపు తీసి సాయమ్మ చూసింది. అసిరిగాడు లేడు. కిటికీ దండీలూ లేవు.

సాయమ్మ పరుగున వచ్చి విషయం భర్తకు చెప్పింది.

''పోనీ, ఎటో పోనీ.. సచ్చినా తిండెట్టకు... దరిద్రం కొడుకు పుట్టలేదనుకుంతాం..'' అంటున్న ఎరకడి మాటలకు సమాధానమివ్వబోయింది సాయమ్మ. కాని పిల్ల ఏడుపుతో వీధిలోకి పరుగుతీసింది.

బియ్యం కోసం సంచులూ, తపేలాలతో వీధిలోవాళ్ళు వస్తున్నారు. అరువులు అడుగుతున్నారు. తాము ధాన్యం కొన్నప్పుడు ఇచ్చిన సమాధానమే వీళ్ళు బియ్యం తీసుకువెళుతున్నప్పుడు అంటున్నారు. అందుకే ఏమీ అనలేక ' ఈసారికి తీసికెళ్ళండి.. నాల్రోజుల్లో నేనవతల ఇవ్వాలి. మరి మీరు బేగి ఇచ్చీయండి' అని మాత్రమే అనగలిగాడు ఎరకడు.

అటు చూస్తే పెద్ద అప్పులు.. ఇటు చూస్తే అంతా చిన్న మొత్తాల్లో రావలసి వుంది. అదంతా కూడగట్టి, లెక్కకట్టి ఇయ్యాల.. అబ్బా... తల వేడెక్కిపోయింది ఎరకడికి.

ఇంట్లోని బియ్యమన్నీ వీధిలోకి వెళ్ళిపోయాయి. ఇంట్లో తిండికి కొనుక్కోవాల్సి వచ్చింది.

పది రోజులు గడిచాక అరువు ధాన్యం ఇచ్చిన వారు చెల్లించమని వచ్చారు. ఎరకడు డబ్బు ఇవ్వలేక పోయాడు. సర్ది చెప్పాలని చూసాడు. '' ఈ సారి ఏముఖమెట్టుకొని వస్తావో సూత్తాం'... అంటూ వెళ్లిపోయారంతా.

ఎరకడు అరువు డబ్బులు అడగడానికి ఇల్లిల్లూ తిరిగాడు. ఆతీసికెళ్ళిన వాళ్ళూ కాలాడితే కడుపాడిన వాళ్ళే.. అని మొదట్లో అనుకున్నా తరువాత తనమీద ఒత్తిడికి తట్టుకోలేక కటువుగానే అడిగాడు.

కొంత సొమ్ము వసూలయితే దాన్ని రేపివ్వచ్చులే అని పెట్టెలో పెట్టాడు. ఆరాత్రి ఆలోచనల మధ్య సత్తెమ్మ తన చిన్న కొడుకు అసిరిగాడ్ని ఎత్తుకొని కనిపించింది. '' 'ఈడ్ని గొప్పోడిని సెయ్యాల... కడుపు నిండా తిండెట్టాల'' ఆమె మాట వినిపించింది. ఎరకడి కళ్ళలో నీళ్ళూరాయి. 'సరయిన తిండెట్టలేకే కదా, ఆడ్ని పనిలోకి పంపాడు... ఆడు పనిలోకి ఎల్లనన్నాడనే కదా తిండెట్టలేదు. ఆ తిండెట్టలేదనే ఆడు కిందురుకున్నాడు గాని... ఆకలికి,.. అందర్నీ సూసి అవి కొనుక్కు తినాలనే ఆడలాంటిపనులు సేసినాడు. కోరిన తిండెడితే ఆడెందుకలాగయిపోతాడు?.. లేదు... నానే సెత్తిమాలినోడ్ని.. దరిద్రుడ్ని... పిల్లలను పెంచలేనోడ్ని...' ఎంత గానో ఏడ్చుకున్నాడు.. '' ఆసిరిగాడొస్తే

తిండెట్టాల... ఆడు - కోరినట్టు మంచి బట్టలు ఒక్కదపా అయినా తియ్యాల గదా. తీస్తాను. నాను కావలసి నవి పెడితే ఆడే సెప్పినమాట ఇంతాడు... కాని నానవన్ని ఇందరు పిల్లలుతో, సంసారంతో పెట్టగలనా?..'' ప్రశ్నలూ - సమాధానాలు, నిట్టూర్పులు - ఓదార్పుల నడుమ తెల్లవారింది.

అప్పులోళ్లకి అందాకయినా కొంత ఇవ్వవచ్చుని పెట్టె తెరిచాడు ఎరకడు. పెట్టిన దానికి పది రూపాయలు తక్కువొచ్చాయి. పెళ్లాన్నడిగాడు. పిల్లల్ని అడిగాడు, తెలీదన్నారు. తరువాత ఏ రాత్రో అసిరిగాడే ఈ పని చేసాడని పిల్లల ద్వారా తెలిసింది. ఎరకడికి ఆ పరిస్థితుల్లో పది రూపాయలూ పదొందల్లా కనిపించింది. అసిరిగాడ్ని నరికి పోగులు పెట్టాలనిపించింది. రాత్రి ఆలోచనలేవీ అడ్డుపడలేదు.

అంతలోనే ఆకాశం పేలిపోయిన వార్త... కోరీ లారీలో రాత్రికి ఇంటికని తిరిగి వస్తున్న పెద్దపిల్ల లిద్దరూ లారీ తిరగబడిపోవడంతో దెబ్బలు తగిలి ఆస్పత్రిలో వున్నారంటే వెళ్ళి చూసొచ్చారు మొగుడూ పెళ్ళాలిద్దరూ.

లారీ వోళ్ళే డబ్బులు ఆలకింద ఖర్చు పెడుతున్నారన్న ఆనందం కంటే వారినుండి ఈనెల రావాల్సిన డబ్బులు రావని... పని లేక ఇవ్వరని తెలిసి ఆ ఆధారమూ తెగిపోయినట్టయింది

సాయమ్మ కాలు బోదకాలులా పొంగుతూనే వుంది.

నొప్పితో కాలు తోడేస్తోందన్న బాధ కంటే పెద్ద 'వ్యధ' కాలేదా కాలు సమస్య సాయమ్మకి. ''డాక్టర్లకి సూపిస్తే కాలెక్కడ తీసేమంటారోనని ఆస్పెట్లు' అంటే ఆమడ దూరమయిపోయేది. పైగా చేతిలో గవ్వల్లేక బలవంతపెట్టలేదు ఎరకడు.

కాలముతో పాటు రుతువు మారింది.

వర్షాకాలం...

రెండేళ్ళుగా ఇళ్ళు నేయించకపోవడంతో సొప్పనానిపోయి, కుళ్ళిపోయి దోనిగట్టి ఇంట్లో కారుతోంది. తపేలాలు, చెంబులు, గ్లాసులు కారినచోటల్లా పెడుతున్నారు. పెంటడు వాటితో ఇల్లు బురద చేస్తూ బాగా ఆడుకొంటున్నాడు.

చేతి పిల్లకి జలుబూ, జ్వరం చేసి 'గురకా.. గురకా' మంటోంది శ్వాస.

పెద్దవాళ్ళిద్దరికీ కాస్తంత గాయాలు మాసిపోయి పనిలోకి మళ్ళీ వెళ్ళడం ప్రారంభించారు.

అసిరిగాడు పూర్తిగా తండ్రి దృష్టిలో పడడం మానేసి కనిపించ కుండా తిరుగుతూ ఏ రాత్రివేళల్లోనో కుండల్లో చొరపడి రోజంతటి ఆకలిని దొంగచాటుగా తీర్చుకుంటున్నాడు.

సాయమ్మ ఇన్నాళ్ళు కాళ్ళే కదపలేక పోయేది. ఇప్పుడు మొత్తం శరీరమే కదపలేక పోతోంది. ఆ కాలు లోపల కుళ్ళిపోతున్నది కాక శరీరంలోని నరాలన్నింటిని పీక్కు-తింటోంది. కుళ్ళుకుంపు కూడా రావడం మొదలయ్యింది.

పెంటడు వీధిలో పరిగెడుతూ జారిపడి, పరిగెడుతున్న పోతుల కింద పడిపోయి చెయ్యి విరగ కొట్టుకొన్నాడు. ఇంత చలాకీగా వున్నోడు ఏడుస్తూ మూల కూర్చోవడం తప్పితే మన్ను ముద్దయ్యాడు.

అన్నిటికీ మధ్య ఎరకడు నలిగిపోతున్నాడు. సగం సొమ్మే తీర్చినందుకు ఈసారి ధాన్యం ఇవ్వం పొమ్మన్నారు షావుకార్లు, ఏకాశిరైతులు. పైగా ఇప్పుడు ఊళ్ళ లోకి 'ఫుడ్ కార్పొరేషనోళ్లు, సొసైటీవోళ్లు' వచ్చి నగదు ధరావత్తు చెల్లించి మరీ పట్టుకు పోతుండడంతో ఎరకడి చెయ్యి ఇరుకులో పడింది. చెయ్యేకాదు బతుకే ఇరుకైపోయింది.

కష్టాలన్ని కలిసొచ్చినట్టు నిరుడు కొని పాతర వేసిన ధాన్యం - పాతర తీసి చూసేసరికి గడ్డికట్టలు, గోతాములతో పాటూ ధాన్యమూ కుళ్ళిపోయాయి. అది చూసి కళ్ళంట నెత్తురు పడింది ఎరకడికి. అయినా సత్తువ తెచ్చుకొని 'పోయినకాడకు పొల్లు, వున్న కాడికి గట్టి' అనుకొని ఆ ధాన్యం మరిద్దర్ని కూలికిపెట్టి బాగు చేయించి బస్తాలు కట్టి ఇంట్లో వేయించాడు.

నేల చెమ్మగిల్లడం వల్ల జబునికి... ముక్కిన ధాన్యం మరింత పాడయిపోతుంటె పొరెయ్యలేక ఎండబెట్టిన ప్రతీసారి ఒక్కడూ కొంచెమేసి ధాన్యం ఎండబెట్టడం మొదలు పెట్టాడు. ఇప్పుడు ఒంటి చెయ్యి. సాయమ్మ మంచానికి అతుక్కుపోయి మంచి నీళ్ళ సాయమే కరువైంది. ఊర్లోవున్న బాగార్లు బలిసి వుంటే బాగున్నావా - అని వద్దురేమో... వేలాడబడిపోతున్న వాడి దగ్గరకు వస్తే తమ మీదే చేరగిలబడిపోతాడనేమో, వంగి చూసి తొంగోలడం లేదు.

ఎరకడు మూటకు మూటా ఆడించి తెస్తోంటే ఇంట్లో గండు గడుస్తోంది. మిగిలిన ఇద్దుం... నల్తుం వుంటె ఎవులయినా వస్తే ఇచ్చేయడం, పొయ్యిమీదికి, కిందకి చూడ్డం... నారయిపోయిన నాలుక మీద కూర్రవ్వడం.. ఇంతే... దాంతో ఇంట్లో గింజలూ తగ్గిపోతూ వస్తున్నాయి. పైగా మట్టిగోడలకి, వర్షాలకి, పందికొక్కులు కన్నాలు పెట్టేసి బస్తాల్లో ధాన్యం... బియ్యం తిని బగురుబిల్లుల్లా బలిసిపోతున్నాయి.

ఎరకడి వ్యాపారం అర్థాంతరంగా ఆగిపోయింది. ఏం చేస్తే ముందుకెళ్ళడమా - ఆలోచిస్తూ వున్నాడు. పెళ్లాం వేపు చూసాడు.. మెడలో దారప్పోగే.. చెవిలో రోల్డుగోల్డు రింగులు. ఎప్పుడు కొన్నవో అప్పటికే రంగు వెలిసిపోయున్నాయి. మొదట్లో సాయమ్మ సంసారానికొచ్చినప్పుడు వ్యాపారంలో చెయ్యి ఇరుకున పడినపుడు వున్న జువకాలు అమ్మేద్దామనుకుంటూనే అమ్మలేదు. అటు తర్వాత దాని అవసరం ఎన్నోసార్లు పడింది. అయినా అమ్మలేదు. తనకా పెట్టలేదు. అలానే అన్ని సమయాల్లోనూ కాపాడుకుంటూ వచ్చారు. ఒకసారి పొరిగింటి మిత్తనోరి కోడలు ఊరెల్తానని అడిగితే ఆ జువకాలు ఇచ్చారు. ఊరెల్లిన పిల్ల వారమయినా ఇంటికి రాలేదు. మిత్తనోరంతా ఏటి రాలేదని కబురు పంపితే బయలుదేరి మీ ఇంటికి వచ్చేసిందే - అని అట్నుంచి కబురొచ్చింది. అప్పుడు గాబరా పడ్డారు. వెతికించారు. చిన్నగెడ్డ పక్కనున్న బోడి నూతిలో ఆపిల్ల శవం కనిపించింది.

ఊరెళ్ళిన కోడలు పిల్లా, దాని మొగుడూ దెబ్బలాడుకున్నారట. దాని మొగుడు అందర్లోనూ గుండచేసి బాదేసినాడట. అది భరించలేక ఆ కోడలు పిల్ల నూతిలో దూకి చచ్చిపోయింది. చచ్చిపోయిన పిల్ల చచ్చింది కాక, తమనీ చంపింది. జువకాలతో దూకి చచ్చిపోయింది. పోలీసులొచ్చారు. పోస్టుమార్టం చేసారు... శవమొచ్చింది... ఎటొచ్చీ రెండు తులాల బంగారం జువకాలు మాత్రం తిరిగి రాలేదు. అడుగుదామనే సాయమ్మ, ఎరకడు అనుకున్నారు. 'కాని ''పోలీసులతో లంపాటకం.. మీకే కేసు సుట్టబెట్టేస్తారు'' అని ఇరుగూ పొరుగూ అనడంతో పల్లకయిపోయారు.

గతాన్ని నిట్టూర్పుతో పాతేసాడు ఎరకడు.

'ఏదో సెయ్యాలి... లేపోతే పిల్లా జెల్లా ఆకలితో సచ్చిపోతారు...' అని ఆలోచించి ఆలోచించి వున్న రెండు బస్తాల బియ్యమూ అమ్మేసాడు. బాగా ముక్కి పోయి అన్నం పచ్చగా వుండడంతో ధర కూడా రాలేదు. అయినా తప్పలేదు. వచ్చిన అయిదొందల రూపాయలూ ధాన్యం సెల్లుబాటయిపోయి దొరక్క పోగలవని ముందుగానే పెద్ద రైతుకి ఇచ్చేసాడు. లేదంటే సొసైటీ వోళ్లకే ఇచ్చేస్తానన్నాడా రైతు. తీరా డబ్బులు చేతినపడిన తరువాత ''... ఇదిగో వర్షాలు ఆగనీ... ఎండలొస్తే పాతర్లు తీసినా సుఖంగాని ఇప్పుడు తీసి ఏమి సుఖం.. నువ్వూ నేను మట్టితినాల...'' అని రెండు మాటల్తో ఎరకడి నోరు మూయించేశాడు. ఎరకడికి ఏం చేయాలో తోచలేదు.

ఆవారం గడిచేసరికి ఇంట్లో ఆరడ్ల బియ్యమే మిగిలాయి. ఈవాళ, రేపుతో ఆవయిపోతే ఏటితిని బతకడమో అర్థం కాలేదు ఎరకడికి, సాయమ్మ అదే విషయం మంచంమీద నుండి మూల్గుతోంది తనొంట్లో రక్తం లేకపోయినా పిల్లదానికి కడుపు నింపాలని జీవచ్ఛవంలా రొమ్ములందించింది. ఆ పిల్ల దవడలు పీకినా గొంతు తడవక పోవడంతో, వచ్చీరాని పళ్ళతో రొమ్ముని కొరికేసింది. పన్ను దిగబడి రక్తం చిమ్మింది. పిల్ల వీపు పేలిపోయి మంచం మీద నుంచి కింద పడింది. ఏడుస్తూ వుంటే పెంటడు కడుపుమీద వేసుకొని లాక్కోళ్ళలేక పోయాడు. చెల్లిని ముద్దుపెట్టుకొని, తన చెయ్యిని తల్లిని చూసుకుంటూ ఏడ్చేసాడు. సాయమ్మ కళ్ళూ నీళ్ళతో నిండాయి.

ఎరకడు పిచ్చెక్కినట్లుగా తిరుగుతూనే వున్నాడు. డబ్బిచ్చినాయన ఇంటి చుట్టూ ప్రదక్షణాలు చేస్తూ వున్నాడు. దానికి తోడు ఇంటిపనీ వంటపనీ చేస్తూనే వున్నాడు.

ఎరకడికి సాయమ్మతో మాట్లాడాలనిపించింది. '' సాయా ''.. పిలిచాడేకాని పలికిన సాయమ్మతో ఏమాటా అనలేదు. పెదవి తెరవనే లేదు. 'అసలే రోగంతో వుంది. దాని మనసేనికి కుళ్లబెట్టడము' అనుకున్నాడు. అక్కడ నుండి లేచిపోయి అరుగు మీద కూర్చొని ఆలోచనలో పడ్డాడు.

'' ఈ ఇల్లు కూలిపోతంది... ఈ ఇంటికి గోడలు పిల్లలే.. ఆలకే సెప్పాలి. పెద్దోలిద్దరికి సెపుతాను. జీతం డబ్బులు ముందు అడగమంతాను. ఈ నెల ఆల సంపాదనతో గడిస్తే ఈలోగ ఆయన దాన్నం ఇస్తాడు. వళ్ళీ నాను పనిసేసి

నిలబెట్టుకుంటాను. నా సాయను రచ్చించుకుంతాను...''

పెద్దపిల్లలిద్దరూ వచ్చారు.

''అయ్యల్లారా...'' దగ్గరగా పిలిచాడు ఎరకడు.

'' ఏవిరయ్యా...'' అడిగారిద్దరూ.

''...మరేమో రేపటితోటి బియ్యం సరి.. పైగా మీయమ్మ సూస్తే ఇలాగ, మీ యజమానికి ఈనెల డబ్బులు ముందడగండ్రా... ఏటి...?'' అడిగాడు ఎరకడు.

కొడుకులిద్దరూ తల దించేసుకున్నారే కాని జవాబివ్వలేదు.

''... ఏటిరా.. మాట్లాడరేట్రా...'' ఎరకడు కుదిపేసాడు.

''...మరేమో... అన్నానేనూ డబ్బులు అందేసుకున్నాం... బట్టల్లేవని... నీవు తియ్యవని.. మేము బట్టలు తీసుకొని టైలేరు కిచ్చేసినాం... మరి బట్టల్లేవు... సింకి గుడ్డలేకదామానకున్నవి.... అందుకే...'' చిన్నోడు నేల చూపులు చూస్తూ చెప్పాడు.

'' ఇంటిలోన ఈతసాపే లేకపోతే మీకు పడుకోడానికి పట్టెమంచం కావాలి.. ఏమిరా? నాకు సెత్తిలేదు... గతిలేదు..! ఎళ్లండ్రా.. మీ బతుకులు మీరు బతకండ్రా... నా వంట్లో రక్తం లేదు..'' ఎరకడికి అంతా అయోమయంగా వుంది.

పెద్దోడు పెదవి విప్పబోయాడు.

''... ఎళ్ళండెహే... నాకేటి సెపొద్దు... బత్తెం తెచ్చినోడికే ఇంట్లో తిండి... ఆ... అంతే .. లేపోతే లేదు..'' కటువుగా అన్నాడు ఎరకడు. ఆ పిల్ల లిద్దరూ చీకట్లోపడి అంత వేళలోనూ వెళ్ళిపోతుంటే ఎరకడికి పిలాలనిపంచలేదు.

మళ్ళీ ఆలోచనలు...

అయ్యని బిడ్డలకి తిండెట్టడం మానేసి, నాకెట్టమంటున్నానా తిండి...? మీ తిండి మీరు తినండని తోలేడమా ఇది... ఏటిది?...

ప్రశ్నకు సమాధానమూ దొరకలేదు.

కంటికి పిల్లలిద్దరూ కనిపించనూలేదు - పరుగున వీధి చివరిదాకా వెళ్ళాడు. నిరాశగా మళ్ళీ ఇంటికి తిరిగొచ్చాడు. కుండలో అన్నం చల్లబడివుంది. పిల్లకుక్కల్ని తరిమేసిన తల్లి కుక్కలా తనకుతనే కనిపించాడు.

సాయమ్మ కునుకు తీస్తోంది. పక్కనే పిల్ల కూడా. పెంటడు అరుగుమీదే తినకుండా పడుకుండిపోవడం ఎరకడు గమనించాలేదు. లేపి తిండెట్టాలేదు. తనూ తినలేదు.

తెల్లవారి లేచి చూస్తే కుండ ఖాళీగా వుంది. వారం రోజులు మాదిరి ఇదేగా జరుగుతంది. ''అసిరిగాడు ఇస్తిరాకులో అన్నం తిండం మేమా సెరువు గట్టుమీద సూసినాం, నిన్న ఈసింత సెట్టుకింద తింటన్నాడు'' అందరూ అనుకోవడం విని కుండ ఎలా ఖాళీ అయిందీ అర్థమయింది ఎరకడికి. పగలంతా ఎంత పట్టుకుందామనుకున్నా పట్టుకు దొరకడం లేదు. రాత్రివేళప్పుడూ పిల్లిలా వచ్చి అన్నం ఎత్తుకుపోతున్నాడు.

ఆ రాత్రికి పెద్దపిల్లలిద్దరూ వస్తారనుకుంటే రాలేదు. చాలా రాత్రిదాక ఎరకడు

ఎదురు చూస్తూనే వున్నాడు. 'మళ్ళీ ఆల యజమాన్ని డబ్బులడగడానికి గాని రాత్రులు కూడాపనికని వుండిపోనారా?... లేకపోతే .. అలిగి రావడం మానేసారా?''

ఎంత ఆలోచించినా ఎరకడికి అంతుపట్టలేదు.

'ఎలాగయినా ఈ రేత్రి కాపుకాసి అసిరిగాడ్ని పట్టుకోవాల. నయానో, భయానో ఆడ్ని నొంగదీయాల. ఆడు సదువుకుంతానన్నా సదివి సెడిపోకని మరీ సెప్పి, ఆ.. టైలరు బాబు దగ్గర పనిలో ఎట్టాల... నువ్వు పని సేసుకున్నావంతే సక్కన నువ్వు అడిగినవన్నీ తీరస్తానని సెప్పాల... ఆడు ఇంటెొగనక ఆడూ బాగుపడతాడు.. ఇంటికొక్కరవ్వ సెయ్యి సాయంవమూ అవుతాది. అసిరిగాడి వల్లంతా తడిమి ఎన్ని రోజులయింది...? ఎలాగున్నాడో... సిక్కిపోనాడో...'' అనుకుంటూ ఆకాశం వంక చూసాడు. అర్ధరాత్రయినట్లుంది. వీధిలోకి చూసాడు. ఎవరో తచ్చాడుతున్నట్లయింది... అసిరిగాడే.. ఆడే!' నిర్ధారించుకున్నాడు ఎరకడు.

వెంటనే ఎరకడు ఇంట్లోకి వెళ్ళిపోయి పెరటి ద్వారం తీసి తలుపు చేరవేసి కుండలోని అన్నం వేరే కంచంలో దాసేసి ఖాళీ కుండ మీద మూత పెట్టి మామూలుగా వుంచాడు. తర్వాత లోపలికి వెళ్ళి పడుకున్నట్లు నటిస్తూ చేరగిలబడ్డాడు. కాని నిజంగానే ఎరకడికి నిద్రపట్టేసింది.

అసిరిగాడు నిక్కరేసుకుంటూ, పెరటి తలుపు తోసుకుంటూ వచ్చి ఆత్రంగా అన్నంకుండ అందుకున్నాడు. తేలికగా వుండడంతో ఆశ్చర్యపడుతూనే తెరిచాడు. వాడి ఆశ ఆరిపోయింది. ప్రాణాన్ని నిలబెట్టే అమృతం ఎవరో తాగేసినట్లయి వాడికి ఎక్కడ లేని కోపమూ వచ్చింది తీర్చుకున్నాడు. కుండడమట్టిది కావడాన కాళీ కుండతో పెరట్లోకి వచ్చి తన కసినంతా కుండమీద పెంకులు పెంకులుగా పెరటి గుమ్మమంతా పరచుకోగా వాటిని కాలితో తన్నుకుంటూ చీకట్లో కలిసిపోయాడు.

తెల్లవారిపోయిందని మెలుకువ వచ్చిన ఎరకడికి రాత్రి చేయి జారవిడుచుకున్నందుకు బాధ పడుతూనే వంటగదిలోకి నడిచాడు. అన్నంకుండే లేదు. అక్కడి నుండి పెరట్లోకి నడిచేసరికి కుండ పెంకులు దర్శనమివ్వడంతో ఎరకడి వళ్ళు మండిపోయింది. బంగారంలాంటి కుంళా పాడుచేసినందుకు కోపం నషాళానికి ఎక్కింది. తట్టుకోలేక తిట్టాడు.

సాయమ్మ విన్నదేకాని మగడితో చెప్పాలనుకున్నది చెప్పలేక పోయింది. నీరసం నిలువెల్లా పరచుకుంది. పెదవివిప్పడమే ఆమెకు కష్టంగా వుంది.

ఆరోజు ఇంటిలో వంట చేయడానికి బియ్యం పూర్తిగా లేకపోవడం తలమీద పిడుగు పడినట్లయింది ఎరకడికి. అంతలోనే 'ఈ పిడుగు ఎవరో నెత్తిమీద నుండి దించినట్లయింది. ఎందుకంటే ఆ వీధిలో పెళ్ళి... భోజనాలున్నాయి. ఈ రోజుకు గడిచిపోతుంది' అనుకున్నాడు. పెళ్ళివాళ్ళుసాయం కోసం పిలిస్తే ఎరకడు వెళ్ళాడు. వంట్లో వడ్డించడాల్లో ఎరకడు సాయపడ్డాడు. భోజి అన్నం కడుపునిండా తిన్నాడు. బంతిలో

కూచున్న పెంటడికి చెప్పలేనంత సందడిగా వుంది.

వడ్డింపుల్లో తండ్రి వుండడం వల్ల అసిరిగాడు భోజనాలకు రావడానికి కుదరలేదు. అప్పటికే తోటి పిల్లలు 'మీ అయ్యున్నాడ్రా... కొట్టీగల్డు...' బెదిరించారు. రాత్రి కూడా భోజనం లేకపోవడం, మంచి పెళ్ళి భోజనం తప్పిపోవడం అసిరిగాడికి చాలా బాధగా వుంది. ఎండిపోయిన పెదాల్ని చప్పరించుకున్నాడు. ఆకలికి తట్టుకోలేక అటూ ఇటూ తిరిగాడు అసిరిగాడు 'మీ... అయ్య రమ్మంటన్నాడ్రా'... అని ఎవరో అన్నా... - వెళ్లేవాడేకాని రాత్రి కుండ పగలగొట్టినందుకు కొట్టేస్తాడని భయమేసి పెళ్ళి రుచులతో నాలిక వూరుతున్నా వెళ్లలేక పోయాడు. 'పెళ్ళోలు అన్నం... సక్కులు గట్రా ఇస్తారు... అయ్యోలు ఇంట్లో దాస్తారు. ఎలాగయినా ఆట్నీ రాత్రికి పని పట్టాల..' అనుకున్నాడు అసిరిగాడు.

సూరీడిదంతా చూడలేక, అసిరిగాడ్ని ఆకలితో వుంచకూడదనేమో మరి కొండల మాటుకి దిగిపోయాడు.

అసిరిగాడనుకున్నట్టుగానే పెళ్ళోళ్ళు మిగిలిపోయిన అన్నం, కూర, గూనచారు, సక్కులు ఇచ్చారు. వంటగదిలో ఆరుచుల్ని భద్రపరుస్తున్న ఎరకడికి అసిరిగాడు గుర్తుకొచ్చాడు. అంతలోనే ఆలోచన వస్తే అమలు పరిచేశాడు.

అప్పటికే చీకటిపడింది.

ఎరకడిని ఎవరూ గమనించడం లేదు.

ఎరకడు వంటగదిలో పెళ్ళి భోజనం ఒక కంచంలో వడ్డించి సక్కులుకూడా పెట్టాడు. అటూ ఇటూ చూసి దాంట్లో పురుగుల మందు బాగా కలిపేసి చెయ్యి కడుక్కొని వచ్చి కంచం ముక్కు దగ్గర పెట్టగానే వాసన కొడుతూండడంతో సంతృప్తి పడ్డాడు.

''...రానీ... వచ్చి ... వాసన సూసి బుర్రబాదుకొని... తిండికి ఏటిలేక కడుపు మాడిపోయి... కళ్ళు తిరిగిపోయి.. కాళ్ళమీద పడిపోయి.. అయ్యో అని ఏడాల. ఈ దఫాతో మార్పు రావాల... 'సెప్పిన మాట ఇంటానని తిండెట్టమని' అడే దిగొస్తాడు. అప్పుడు బుద్ధి సెప్పి మంచితిండెట్టాల... బుద్ధి తప్పకుండా ఈదసతో వస్తాది...''

అప్పటికే సమయం అర్ధరాత్రికి దగ్గర పడుతోంది. మంచి అన్నం కంచంతో ఇంటిలోపల పెట్టివచ్చి, పెరటి దిబ్బ మీదగోతాము పరుచుకొని పడుకున్నాడు ఎరకడు. పెళ్ళివాళ్ళ మైకాసెట్టు లోంచి పాటలు వినిపిస్తుంటే ఎరకడికి వేగంగానే నిద్రపట్టేసింది.

అసిరిగాడు వాడు అలవాటు పడ్డ టైముకు వస్తూ పెరట్లో తండ్రి పడుకొని వుండడంతో చూస్తూనే భయంతో వెనక్కి అడుగేసాడు. ఆకలి వాడ్ని ముందుకు తోసింది. కాని ఎరకడి పక్కలో కర్ర వాడి కంటికి పాములా కనిపించింది. వాడి భయం - ఆకలి భూతం ముందు భస్మీపటల మయ్యింది. 'ఎలా అయినా ఆకలి తీర్చుకోవాలని.. లోపలికి వెళ్తే.. అయ్యకు దొరికిపోతే ...' ఏమీ తోచక అలాగే కొద్దిసేపు నిలబడి దిక్కులు

చూసాడు.

అసిరిగాడి దృష్టిలో సన్ని, పక్కనే నల్లరాతితో చేసిన సన్నిగొడ్డ పడింది. చుట్టూ చూశాడు. ఎవ్వరూ లేరు.. నిశ్శబ్దం. నిర్మానుష్యం... చీకటి... పీటిని చీల్చుకుంటూ మైకులో పాట.. కడుపులో ఆకలి ఆట.. మెదడు దొలిచేస్తుండగా తట్టుకోలేక వెళ్ళి సన్నిగొడ్డ రెండు చేతులతో ఎత్తిపట్టుకున్నాడు. తరువాత చుట్టూ చూస్తూ నెమ్మదిగా అడుగులు వేస్తూ... ఆదమరచి నిద్రపోతున్న తండ్రి తలమీద పడేసాడు.

అంతే....

ఎరకడి కేక గాలిలో లేచి మైకులో వస్తున్న పాటలో కలిసిపోయింది. అసిరిగాడు వెనక్కి చూడకుండా వంటగదిలోకి పెరటి తలుపుతోసుకుంటూ దూరాడు. ఎదురుగా కంచంలో అన్నం... అమ్మలా రా రమ్మని పిలుస్తున్నట్లయింది.

ఆత్రంగా నోట్లో ముద్ద పెట్టుకొని ఆగిపోయాడు. పాట ఆగిపోయింది.

రెండు క్షణాలు అనంతమైన నిశ్శబ్దం...

మళ్ళీ పాట... రికార్డు తిరగేసి నట్టున్నారు.

అసిరిగాడిలో అనుమానం తలెత్తింది ...దిబ్బ మీదున్న తండ్రి కదలకుండా పడుకున్నట్లనిపించి... మళ్ళీ పరుగున వంటగదిలోకి వచ్చి ఆత్రంతో... గాబరాతో... ఆకలితో .. కంచంలోని అన్నమంతా నోరు పెద్దది చేస్తూ కడుపులో పడేసుకున్నాడు. మిగిలిన సక్కులు రెండు చూసి, ఆనందంతో వాటిని పట్టుకొని... ముద్దు పెట్టుకొని జేబులో దోపుకున్నాడు... పక్కనే వున్న నీళ్ళు గొంతులో వంపేసుకున్నాడు....

కూర్చున్న చోటు నుంచి లేవాలనుకున్నాడే గాని ఎంత ప్రయత్నించినా అసిరిగాడు లేవలేకపోయాడు. కనురెప్పలు కూడా ఎత్తలేక పోయాడు. అలానే వెనక్కి పడిపోయాడు. కరెంటు పోయి పాటలు ఆగిపోయినట్టున్నాయి. నిశ్శబ్దం నింగి నుంచి నేలకు జారిపడుతోంది. నిశ్శబ్దంలో శబ్దం చేయకూడదనేమో అసిరిగాడిలో శ్వాస శబ్దమూ లేదు!

ఆదిబ్బ దిగువ పల్లంలో వున్న వానపాములు.... నేలకేసి తలలు బాదుకొంటున్నాయి. వాన పడినప్పుడు ఆనందంగా ఎగిరే వానపాములు, నీరింకిపోవడంతో... తేమ మట్టిలో వున్నంతవరకు తింటూనే బతికాయి. ఆ మట్టి కూడా పూర్తిగా ఎండిపోయే సరికి... నమ్మిన నేల బీటలు వారి, ఇనుము మాదిరి గడ్డ కట్టుకుపోయి బెడ్డలు బయలు దేరే సరికి అవి తలలు బాదుకుంటున్నాయి. అవలా తలలు బాదుకుంటూ చచ్చేయే కాని... ఒకదానికొకటి కొట్టుకుంటూ మాత్రం కాదు. పోగుగా వున్న ఆ వానపాములు మనం చూస్తే ఒక దాని కొకటి వురిశిక్ష విధించుకున్నట్లు కనిపిస్తాయంతే!

రచనా కాలం: 7,8, జనవరి '91,

ముద్రణ : 1992 అంగీరస దీపావళి ప్రత్యేక సంచిక ఆంధ్రజ్యోతి